

6. Бурень Н. В. Корекція фізичної підготовленості та функціонального стану студентів технічних спеціальностей засобами фізичної культури і спорту : автореф. дис. ... канд. наук з фіз.вих.і спорту : 24.00.02. Харків. держ. акад. фіз. культ. Харків, 2010. 27 с.

7. Король Т. А. Спортивні ігри як невід'ємна складова системи фізичного виховання вищих закладів освіти України. Інноваційні пріоритети у розвитку науки : матеріали XXVII Міжнар. наук.-пр. інтернет-конф. (18 лютого 2019). Вінниця. Частина. 4. С. 58–63.

8. Лукачина А. В. Особливості використання різних підходів у навчанні гри в теніс студентів ВНЗ неспортивного профілю. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук*. 2016. С. 78–80.

9. Мітова О. О., Полякова А. В. Основні поняття та термінологія настільного тенісу : метод. реком. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, 2014. 204 с.

10. Новікова І. В., Бурлака І. В. Настільний теніс як засіб фізичного виховання студентів у ЗВО *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 3 (161) 23. С. 128–130. (Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»). DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.03(161).29.

11. Розвиток фізичних якостей здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України : метод. рек. / [В. В. Бондаренко, С. М. Решко, Г. В. Бикова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 108 с.

12. Спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / [В. Бондаренко, С. Решко, В. Дідковський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 341 с.

13. Супруненко М. В. Оздоровчій напрямок занять з настільного тенісу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*, 2021. Вип. 11 (143) 21. С. 139–141. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).

Отримано 02.05.2023

УДК 159.9:[378.6:343.95]«364»

МЕДВЕДЄВА О. В.,

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4445-7355>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Розглянуто проблемні питання у сфері забезпечення якості професійної підготовки правоохоронців до проведення інтерв'ювання (опитування/допиту), зокрема в умовах воєнного стану. Окремлено зарубіжний досвід, актуальні запити й перспективні напрямки науково-методичного забезпечення освітньої діяльності ЗВО, які забезпечують підготовку фахівців, зорієнтованих на подальшу роботу слідчими (детективами),

прокурорами та працівниками оперативних підрозділів.

Ключові слова: опитування, допит, правоохоронці, професійні компетенції, освітня діяльність, зарубіжний досвід.

Допит був та залишається одним з основних методів для отримання інформації про обставини злочину, він відіграє одну з провідних ролей у переважній більшості розслідувань та є однією з найскладніших у тактичному плані слідчих дій. Також його проведення має певні ризики й потребує ретельної правової, процесуальної, організаційно-тактичної й психологічної підготовки фахівців-інтерв'юерів. Зокрема, через порушення правових й процесуальних алгоритмів, або внаслідок недостатньої сформованості належних комунікативних якостей та нездатності ефективно використовувати технології правомірного психологічного впливу й контрвпливу, слідчі ризикують отримати не повну чи недостовірну інформацію, або неправдиве зізнання особи взагалі. Допити, зокрема підозрюваних, також невід'ємно пов'язані з ризиками залякування, примусу та жорстокого поводження як архаїчної практики отримання інформації. Це у подальшому призводить до помилкових висновків та необґрунтованих рішень, й в кінцевому рахунку – неправомірних засуджень та грубих судових помилок.

Порівняно з іншими професіями, правоохоронці витрачають весь початок своєї кар'єри на навчання та підготовку до роботи. Оскільки підготовка правоохоронців поєднує різні освітні компоненти вона є складно структурованим й багатограним процесом. Ключова роль у процесі формування професійних компетенцій з проведення допиту належить ефективності освітньої діяльності спеціалізованих закладів вищої освіти правоохорончої системи, а також деяких класичних університетів та спеціалізованих юридичних правничих закладів вищої освіти, які забезпечують підготовку фахівців, зорієнтованих на подальшу роботу слідчими (детективами), прокурорами та працівниками оперативних підрозділів. Аналіз навчально-методичних комплексів й освітніх програм дозволяє констатувати, що на сьогодні у системі фахової освіти правоохоронців тема проведення допиту розпорошена по різним навчальним дисциплінам («Юридична психологія», «Судова психологія», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Практикум зі складання процесуальних документів» та ін.), які фактично роз'єднані у часовому та логічно-послідовному вимірі. Крім того, ці дисципліни вузькоспеціалізовані й присвячені або суто процесуальним, або криміналістичним, чи тільки психологічним, або іншим аспектам досудового розслідування. Іншим недоліком є те, що у межах цих дисциплін особливості проведення допиту частіше не розглядаються окремо, а «розмиваються» в межах великих тем й пробіжно вивчаються спільно з іншими слідчими (розшуковими) діями [1].

Наприклад, у навчальній дисципліні «Юридична психологія» тема допиту розглядається у розділі «Психологія слідчих дій», на яку загалом у ЗВО відводиться від 6-8 аудиторних годин разом із лекційним матеріалом. Очевидно, що темі допиту бракує часу (близько 1 ауд. год.) аби здобувачі освіти мали змогу опанувати всі тонкощі та нюанси його проведення, що призводить до вкрай поверхового та фрагментарного її огляду. Крім того, власне питання професійно-

психологічної підготовки поліцейських, комунікативної й конфліктологічної компетентності, тактичних аспектів встановлення психологічного контакту, застосування психологічного впливу й контрвпливу, прийомів активізації пам'яті (знань, які є вкрай важливими для цілісного вивчення теми проведення допиту і є фактично системоутворюючими у структурі психологічної методики), можуть викладатися за навчальними планами лише у наступному навчальному році, що розриває логічну узгодженість викладу матеріалу та не забезпечує достатнє оволодіння відповідними компетенціями з проведення допиту на попередньому етапі. Втім, саме від розуміння слідчим психологічних особливостей професійного спілкування залежить результативність допиту.

Отже, існує нагальна потреба у розробці й впровадженні окремої практично орієнтованої дисципліни (спецкурсу) «Опитування/допит: юридичні, процесуальні та психологічні особливості», сфокусованої на комплексному формуванні знань та навичок проведення інтерв'ювання у міждисциплінарному вимірі. З метою всебічного осмислення теоретичних основ допиту на стадії досудового розслідування, розуміння його сутності і призначення, етичних, організаційних, юридичних й процесуальних засад, психологічного підґрунтя ефективної комунікації й механізму використання основних методів допиту й психотехнік, а також забезпечення його належної реалізації в практичних умовах (в тому числі і для забезпечення прав та законних інтересів осіб, які допитуються відповідно до міжнародних стандартів), доцільно передбачити достатній обсяг годин. Слід забезпечити формування у здобувачів системних теоретичних уявлень з інтерв'ювання, а також можливість у інтерактивному форматі відпрацювати практичні кейси та сформувати належні професійні компетенції. Окрему увагу варто приділити специфіці роботи з окремими віковими категоріями громадян (дорослі, підлітки, діти), а також нюансам опитування залежно від їх процесуального статусу (свідок, підозрюваний, потерпілий тощо), виду допиту (перехресний, повторний, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб та ін.), у різноманітних слідчих ситуаціях (виявлення прихованих мотивів поведінки, протиріч у показаннях, нещирості та неправди у показаннях, ситуації протиборства, зіткнення протиріч та психологічної боротьби та ін.) тощо. Тому, на наш погляд, найбільшу ефективність матиме саме тренінговий формат такого навчання, побудований за трирівневою логічно-послідовною структурою: юридичний, процесуальний та психологічний модулі.

Актуальним запитом є включення у навчально-методичне забезпечення й питань, присвячених проведенню опитування/допиту в умовах воєнного стану. Євген Крапивін та Юрій Белоусов у своїй аналітичній статті вказують на таку специфіку проведення допиту в умовах воєнного стану: «за цих обставин ризик для життя і здоров'я існує фактично в кожного, особливо на територіях, наближених до театру бойових дій. Мова йде не тільки про свідків та потерпілих, а й про підозрюваних осіб. Відповідно застосування порядку, визначеного ст. 225 КПК України до свідка і потерпілого ускладнюється обмеженими можливостями суду здійснювати правосуддя через фізичну загрозу безпеці та просто не функціонування значної кількості судів. Крім того, існує потреба невідкладної фіксації показань в умовах браку часу та ресурсів» [2]. Отже, відступ від загального

стандарту заборони використання позасудових свідчень допустимий (Розділ IX-1 КПК України з особливостями розслідування), але за цих умов залишаються не врегульованими питання забезпечення балансу між процесуальними гарантіями учасників кримінального провадження та інтересами розслідування. На думку вчених-практиків, показання, отримані під час допиту, якщо вони були надані добровільно та за умови повної відеофіксації, можуть бути використані в суді, втім стосовно свідка та потерпілого – це має стати загальним правилом, а стосовно підозрюваного – виключенням. Усі ці аспекти потребують свого уточнення й в контексті навчання правоохоронців до проведення допиту.

Крім того, важливі елементи для постійного професійного розвитку включають зміцнення потенціалу ефективності та професіоналізму правоохоронців у межах системи підвищення кваліфікації шляхом проведення регулярних тренінгів та оновлення знань і навичок з метою вдосконалення техніки, виправлення помилок та ознайомлення з останніми відповідними дослідженнями. Адже найвищі професійні стандарти ефективного допиту для розслідувань та збору інформації поєднують законність із дедалі більшою кількістю потужних наукових досліджень щодо методів опитування, які дозволяють найбільш ефективно отримувати точну та достовірну інформацію від опитаного [3, с. 13].

Зарубіжні дослідження й наукова література про поліцейські опитування та допити зростають в геометричній прогресії за останні десятиліття. Психоправові дослідження висвітлюють численні ключові елементи процесу допиту, від розуміння прав Міранди (права і свободи людини у правовій доктрині США) до виявлення обману та кореляції неправдивих зізнань. З'явилися нові дослідження, що вивчають широкі (на макрорівні) підходи до допиту, специфічні (мікрорівень) техніки допиту, а тепер навіть проміжні (мезорівневі) категоризації цих методів. У них одночасно збагачується та вдосконалюється наукове розуміння інтерв'ю та допиту (Kelly et al., 2013). Із запровадженням засобів запису в кімнатах для допитів у поліції методи, які поліцейські застосовують під час допиту підозрюваних, піддаються все більшій перевірці. Втім, науковці вказують на певні «дослідницькі прогалини», коли більшість вчених досліджують методи, які використовує поліція під час опитування та допиту, але бракує уваги власне технологіям підготовки поліцейських до цього виду професійної діяльності, досліджень, які б вивчали вплив навчання на обрання та використання відповідних методів. Зокрема, дослідження Hauley M. D. Cleary з навчання поліцейських до інтерв'ювання підкреслило потребу в більшій підготовці до проведення допитів правоохоронних органів загалом, особливо неповнолітніх підозрюваних (зокрема, через невибіркові щодо віку методи роботи), а також цінність навчання як шляху до зменшення помилок й неправомірного психологічного тиску [4]. Новою актуальною практикою в контексті забезпечення прав людини є проведення «слідчої бесіди» або «процесуального інтерв'ю», що допомагає офіцеру послугуватись при опитуванні презумпцією невинуватості й проводиться відкрито (непримусовий підхід), виключно з метою отримати точну й достовірну інформацію про події.

Отже, зарубіжний досвід послуговується підходом, де ефективно інтерв'ю – це професійна діяльність, яка вимагає спеціального навчання. Дотепер традиційна

поліцейська діяльність вимагала від офіцерів поліції володіння навичками самозахисту, арешту, стрільби та водіння, що знайшло відображення в підготовці, яка зосереджена головним чином на навчанні цим фізичним навантаженням. Сучасна західна поліція зосереджується на додаткових навичках, таких як спілкування, вирішення проблем і прийняття рішень [5]. Зокрема, у США поліцейські опановують під час навчання різноманітні методики опитування та допиту. Наприклад, методика Рейда (Reid, 2013) передбачає аналіз симптомів поведінки під час початкового інтерв'ю для збору інформації під назвою «Інтерв'ю з аналізом поведінки» (BAI). Британські правоохоронці набувають таких навичок поступово, у кілька етапів: 1) у процесі професійної освіти в поліцейській академії, де вони здобувають базову уяву про проведення процесуального інтерв'ю (загалом до 5 днів); 2) у процесі спеціалізованих тренінгів, що проводяться на початковому етапі роботи та через певні проміжки часу із періодичністю у 2-3 роки (загалом таке навчання триває протягом 2-3 тижнів). За цих підстав навчання для проведення опитування має бути достатньо тривалим аби фахівці, які його проходять, засвоїли необхідні теоретичні основи та практичні знання та включати багато практичних занять із використанням реалістичних оперативних сценаріїв. Важливі інновації для розширення спроможностей у цій сфері й правоохоронних органів України та відповідна ревізія навчальних планів.

Від початку воєнного стану в діюче законодавство України було внесено цілу низку змін, які викликані реаліями та потребами сьогодення. Втім, чимало питань ще очікують свого правового врегулювання, зокрема й в сфері вдосконалення ефективності механізмів проведення допитів та впровадження інновацій в практичну діяльність на вимоги часу. Це потребує ґрунтовного аналізу практик проведення допитів, зокрема в умовах воєнного стану, удосконалення системи спеціальної підготовки кадрів для органів досудового розслідування та впровадження інструментів найкращого закордонного досвіду, який передбачає зміну усієї «культури» проведення допитів/інтерв'ю від звинувачувальних, примусових, маніпулятивних практик, спрямованих на отримання зізнань, до інтерв'ю на основі контакту/розуміння.

Список бібліографічних посилань

1. Як в Україні навчають проведенню допитів? (20 лютого 2020 р.). URL: <https://justtalk.com.ua/post/yak-v-ukraini-navchayut-provedennyu-dopitiv> (дата звернення: 08.05.2023).

2. Крапивін Є., Белоусов Ю. Допити в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. URL: <https://justtalk.com.ua/post/dopiti-v-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-fiksatsii-informatsii-ta-neobhidnist-zmin-do-zakonodavstva> (дата звернення: 08.05.2023).

3. Принципи проведення ефективного розслідування та збору інформації (23 листопада 2021). URL: <https://justtalk.com.ua/post/printsipi-provedennya-efektivnogo-rozsliduvannya-ta-zboru-informatsii-neofitsijnij-pereklad> (дата звернення: 08.05.2023).

4. Hayley M. D. Cleary. Police Training in Interviewing and Interrogation Methods: A Comparison of Techniques Used With Adult and Juvenile Suspects. 2016. Vol. 40, № 3, P. 270–284. URL: <https://drkavanaugh.com/wp-content/uploads/2017/>

01/PoliceTraining-in-Interview-and-InterrogationMethods-2.pdf (дата звернення: 08.05.2023).

5. Kleygrewe L., Oudejans R., Koedijk M. Police Training in Practice: Organization and Delivery According to European Law Enforcement Agencies. 2021. Volume 12. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.798067> (дата звернення: 08.05.2023).

Отримано 11.05.2023

УДК 34.07

НАУМОВ Н. Е.,

курсант 2 курсу ННПП та ПФППП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Каліман М. Р.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Удосконалення службово-бойової діяльності сил безпеки і оборони України є важливим завданням для забезпечення національної безпеки та захисту нашої держави.

Ключові слова: *сили безпеки та оборони, службово-бойова діяльність, вогнева підготовка, тактична підготовка.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Підготовка сил оборони є важливим аспектом захисту національної безпеки кожної країни, проте для високого рівня підготовки слід вдосконалити певні напрями, зокрема вогнева підготовка, тактична, фізична та психологічна.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Пояснення необхідності підготовки сил оборони України, а також розгляд переліку спеціальних практичних занять, завдяки яким можуть бути забезпечено достатня кількість знань та навичок, які дозволять чітко виконувати поставлені бойові задачі.

Виклад основного матеріалу. Сили оборони та безпеки України є важливою складовою захисту національної безпеки та суверенітету України. Сили оборони відіграють важливу роль у захисті території держави від зовнішніх загроз. Сили безпеки забезпечують на території України громадський порядок, протидіють злочинності та тероризму.

До сил оборони та безпеки України відносяться: Збройні Сили України (основна військова сила країни, яка забезпечує захист території); Національна гвардія України (спеціальна військова структура, яка забезпечує громадський порядок); Служба безпеки України (служба, яка виконує завдання у сфері забезпечення національної безпеки); Державна прикордонна служба України (забезпечує захист державного кордону); Державна служба з надзвичайних ситуацій (забезпечує